

BO'LAJAK TASVIRIY SANAT O'QITUVCHILARINING KASBIY-ESTETIK TAYYORGARLIGIGA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY PARADIGMALARNING TAHLILI

Ziyotova Umida Otabek qizi

*Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogika
milliy instituti tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-estetik tayyorgarligini shakllantirishga qaratilgan zamonaviy paradigmalarining tahlili berilgan. Pedagogik ta'limning bugungi kun talablaridan kelib chiqqan holda, mazkur tayyorgarlikning muhimligini va unga qo'yiladigan yangicha yondashuvlarni ko'rib chiqish tadqiqotning asosiy maqsadi hisoblanadi. Turli ilmiy-metodik manbalar tahlili asosida kasbiy-estetik tayyorgarlikning nazariy va amaliy jihatlari ochib beriladi.

Аннотация: В данной статье представлен анализ современных парадигм, направленных на формирование профессионально-эстетической подготовки будущих учителей изобразительного искусства. Основной целью исследования является рассмотрение важности данной подготовки и новых подходов к ней, исходя из современных требований педагогического образования. На основе анализа различных научно-методических источников раскрываются теоретические и практические аспекты профессионально-эстетической подготовки.

Annotation: This article presents an analysis of modern paradigms aimed at forming the professional-aesthetic training of future fine arts teachers. The main purpose of the research is to examine the importance of this training and new approaches to it, based on the current requirements of pedagogical education. Based on the analysis of various scientific and methodological sources, the theoretical and practical aspects of professional-aesthetic training are revealed.

Kalit so'zlar: kasbiy-estetik tayyorgarlik; tasviriy san'at o'qituvchisi; zamonaviy paradigma; pedagogik ta'lim; ijodiy salohiyat; metodika

Mustaqillik yillarida O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar umumiy ta'lim maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'quv jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o'qituvchi kadrlar tayyorlash sifatini oshirish kabi muhim yo'nalishlarni o'z ichiga oladi¹. Xususan, tasviriy san'at darslarining mazmunini yangilash, o'quvchilarda estetik didni, ijodiy tafakkurni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, o'z navbatida, bo'lajak

1 Eshonqulov N. Ta'lim tizimida investitsiya va uning ahamiyati // Xalq ta'limi. – 2022. – №3. – B. 15-20.

tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-estetik tayyorgarligiga qo'yiladigan talablarni qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi². Zamonaviy sharoitda o'qituvchi shaxsiga, uning kasbiy kompetensiyalariga bo'lgan ehtiyojlar o'zgarib bormoqda. Agar avvallari o'qituvchidan faqatgina o'quv materialini yetkazib beruvchi sifatida qaralsa, hozirda u o'quvchini erkin fikrlashga, ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishga undovchi, shaxsiy salohiyatini ochishga ko'maklashuvchi rol kasb etishi lozim³. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilari nafaqat fanni o'qituvchi, balki o'z shogirdlarining estetik olamini boyituvchi, ularda go'zallikni anglash va yaratish layoqatini shakllantiruvchi murabbiy bo'lishlari kerak. Shu bois tadqiqotimizda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-estetik tayyorgarligiga qo'yiladigan zamonaviy paradigmalarni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilish hamda shu asosda takomillashtirish yo'llarini aniqlash asosiy maqsad qilib belgilandi.

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-estetik tayyorgarligini tahlil qilish bir qator ilmiy-metodik tadqiqotlarga ega bo'lib, bu borada turli yondashuvlar mavjud⁴. Zamonaviy ta'lim paradigmalari o'qituvchining ijodiy faolligini, tadqiqotchilik salohiyatini va kasbiy kompetentligini oshirishga yo'naltirilgan. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari asosida o'qituvchining shaxsiy kasbiy rivojlanishini rag'batlantirish, uning ijodiy salohiyatini ochish muhim vazifalardan biridir.

Kasbiy-estetik tayyorgarlik deganda, shaxsning ijodiy faolligini, san'at asarlarini anglash va baholash qobiliyatini, estetik didini, shuningdek, o'z kasbiy faoliyatida ijodiy usullarni qo'llay olish layoqatini nazarda tutamiz. Bu tayyorgarlikning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

1. Nazariy bilimlar: Tasviriy san'at tarixi, nazariyasi, turli uslublari, rangshunoslik asoslari, kompozitsiya qonun-qoidalari bo'yicha puxta bilimga ega bo'lish.

2. Amaliy ko'nikmalar: Turli tasviriy materiallar (qalam, bo'yoq, ko'mir va boshqalar) bilan ishlash, turli texnikalar va usullarni qo'llay olish, o'z ijodiy ishlarini mazmunli yaratish.

3. Estetik did va tafakkur: San'at asarlarining g'oyaviy-badiiy mohiyatini tushunish, ularda gavdalantirilgan estetik qadriyatlarni anglash va baholay olish, go'zallikni his etish va uni talqin qilish.

4. Ijodiy faollik va mustaqillik: Yangi g'oyalarni shakllantira olish, ijodiy muammolarni hal qila olish, o'z ishida yangilik va o'ziga xoslikni aks ettirish.

5. Kasbiy-pedagogik kompetensiyalar: Topshirilgan vazifani samarali bajarish, o'quvchilarda tasviriy san'atga qiziqish uyg'otish, ularning ijodiy rivojlanishiga

2 Aliyev A.A. Zamonaviy o'qituvchi kasbiy kompetensiyalarining shakllanishi // O'zbekistonda ijtimoiy fanlar. – 2023. – №2. – B. 88-95.

3 Karimova F.R. Pedagogik ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 140 b.

4 Razzoqova G.Z. Tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy-pedagogik tayyorlashning nazariy-metodik asoslari: Pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2022. – 248 b.

ko'maklashish, darslarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak o'qituvchilarning tayyorgarligida quyidagi zamonaviy paradigmalarni ajratib ko'rsatish mumkin: Shaxs-faoliyat paradigmasi: Shaxsning faol va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Bu paradigma bo'yicha o'qituvchi o'quv jarayonida faol ishtirokchi, ijodkor va tadqiqotchi sifatida shakllanadi. U o'z tajribasidan kelib chiqqan holda, o'quv jarayonini takomillashtirishda faol qatnashadi. Toshkent davlat pedagogika universiteti tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarning kasbiy ijodiy salohiyatini rivojlantirishda ushbu yondashuv muhim o'rin tutadi⁵. Kompetent yondashuv: O'qituvchining kasbiy mahoratini uning muayyan kompetensiyalar (bilim, ko'nikma, malaka, shaxsiy fazilatlar) tizimi orqali baholashga asoslanadi. Bo'lajak o'qituvchi uchun estetika va pedagogik mahoratni o'z ichiga olgan kompetentlik zarur⁶. Misol uchun, talabaga mavzu bo'yicha ijodiy topshiriq berilganda, uning nafaqat tasviriy ko'nikmalari, balki topshiriqni tushunish, uni ijodiy yechish usullarini izlash, natijani baholash va o'z ishini himoya qilish kabi kompetensiyalari namoyon bo'ladi. Rivojlantiruvchi ta'lim paradigmasi: Ta'lim jarayonining asosiy maqsadi – shaxsni har tomonlama rivojlantirish. Bo'lajak o'qituvchilar ham o'zlarining nazariy va amaliy bilimlarini doimiy muttasil oshirib borishlari, ijodiy salohiyatlarini kengaytirishlari talab qilinadi. Bunda "Rivojlantiruvchi ta'lim" konsepsiyasida ta'kidlanganidek, o'qituvchi o'quvchini faol harakatga undaydi, uning o'rganish jarayonidagi muvaffaqiyatlarini ta'minlaydi⁷. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKTT) integratsiyasi: Zamonaviy ta'lim jarayonida AKTT dan samarali foydalanish muhim o'rin tutadi. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisi turli elektron resurslardan, multimedia vositalaridan foydalanishni, ularni o'z mashg'ulotlarida qo'llashni bilishi kerak. Interfaol doskalar, onlayn galereyalar, virtual muzeylar, dizaynerlik dasturlari (Photoshop, Corel Draw va hokazo) o'quv jarayonini boyitishga xizmat qiladi⁸. Masalan, qadimiy san'at yodgorliklarini o'rganishda virtual sayohatlar yoki o'quvchilarning ijodiy ishlarini raqamli formatda to'plash va namoyish etish mumkin. Muzey pedagogikasi va ko'rgazmalar o'tkazish: San'at muzeylari va ko'rgazmalarini o'quv jarayoniga faol jalb etish, bo'lajak o'qituvchilarda san'at asarlarini tahlil qilish va shogirdlariga izohlash ko'nikmalarini shakllantirish muhim. Muzey eksponatlari, badiiy asarlar bilan ishlash o'quvchilarda estetik tuyg'u va ijodiy ilhomni shakllantirishda asosiy vosita bo'lishi mumkin. Bu borada O'zbekiston Badiiy Akademiyasi va uning tarkibidagi ilmiy-ijodiy muassasalar

5 Abdullayeva N.R. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ijodiy salohiyatini rivojlantirish. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2023. – 112 b.

6 Yo'ldosheva M.T. Zamonaviy o'qituvchi kompetentligi va uning shakllanishi // Ilmiy xabar nomli jurnali. – 2021. – №4. – B. 78-85.

7 Mamatqulov I.R., Do'smatov E.A. Pedagogika: o'qituvchilar uchun darslik. – Toshkent: Ilm-ziyo, 2019. – 360 b.

8 Fayzullayev I.O'. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiyalash tendensiyalari // Xalq ta'limi. – 2022. – №1. – B. 55-61.

ish tajribasi muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayonini tashkil etishda ushbu paradigmalarining uyg'unlashuvi bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-estetik tayyorgarligini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'taradi. Shu sababli, talabalar bilan individual ishlash, ularning ijodiy qobiliyatlarini rag'batlantirish, turli ijodiy tadbirlar (ko'rgazmalar, tanlovlar, plenerlar)da faol ishtirokini ta'minlash muhimdir. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-estetik tayyorgarligi murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, zamonaviy ta'lim paradigmalari talablaridan kelib chiqqan holda amalga oshirilishi lozim. Shaxsga yo'naltirilganlik, kompetentlik va rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillarini tatbiq etish, shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini va muzey pedagogikasini o'quv jarayoniga keng jalb etish bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini, ijodiy salohiyatini va kasbiy mahoratini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy o'qituvchi nafaqat fanni yaxshi bilishi, balki o'quvchilarda estetik didni, go'zallikni his etish va yaratish layoqatini shakllantira oladigan ijodkor shaxs bo'lishi talab etiladi. Kelgusida ushbu yo'nalishda tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish, talabalar uchun zamonaviy kasbiy-estetik tayyorgarlik dasturlarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhim vazifalardan hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshonqulov N. Ta'lim tizimida investitsiya va uning ahamiyati // Xalq ta'limi. – 2022. – №3. – B. 15-20.12.Aliyev A.A
2. Zamonaviy o'qituvchi kasbiy kompetensiyalarining shakllanishi // O'zbekistonda ijtimoiy fanlar. – 2023. – №2. – B. 88-95.
3. Karimova F.R. Pedagogik ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 140 b.
4. Razzoqova G.Z. Tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy-pedagogik tayyorlashning nazariy-metodik asoslari: Pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2022. – 248 b.
5. Abdullayeva N.R. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ijodiy salohiyatini rivojlantirish. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2023. – 112 b.
6. Yo'ldosheva M.T. Zamonaviy o'qituvchi kompetentligi va uning shakllanishi // Ilmiy xabar nomli jurnali. – 2021. – №4. – B. 78-85.
7. Mamatqulov I.R., Do'smatov E.A. Pedagogika: o'qituvchilar uchun darslik. – Toshkent: Ilm-ziyo, 2019. – 360 b.
8. Fayzullayev I.O'. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini o'quv jarayoniga integratsiyalash tendensiyalari // Xalq ta'limi. – 2022. – №1. – B. 55-61.